

Art, educació i comunitat

**Projectes artístics i intervenció
en contextos socials**

XII Jornada de Pedagogia de l'Art i Museus

Coordinadors: ALBERT MACAYA
ROSA M. RICOMÀ
MARISA SUÁREZ

MUSEU D'ART MODERN
TARRAGONA

Diputació Tarragona
RBIV RAMON
BERENGUER

PRESENTACIÓ	9
Josep Poblet i Tous. President de la Diputació de Tarragona	
XII JORNADA DE PEDAGOGIA DE L'ART I MUSEUS	10
Servei Pedagògic del Museu d'Art Modern (MAMT) Diputació de Tarragona	
COMUNITATS I CENTRES D'ART: ZONES DE CONTACTE I FRICCIÓ. PROCESSOS PEDAGÒGICS DES DE L'ÀREA DE MEDIACIÓ DE TABAKALERA	13
Nerea Hernández, Ana Revuelta, Javier Rodrigo i Leire San Martín	
PRÀCTIQUES PEDAGÒGIQUES INCLUSIVES EN MUSEUS D'ART CONTEMPORANI	29
Pablo Coca. Coordinador d'Educació, Museo Patio Herreriano, Valladolid, i professor associat en Didàctica de l'Expressió Plàstica, Universitat de Valladolid	
XARXA ARTIBARRI: COMUNITATS CREATIVES PER A LA TRANSFORMACIÓ SOCIAL	41
Francisco Rubio. Cooperativa LaFundició Àgla Luna. Coordinadora general Associació Artixoc	
CONTAMINAR, INDISCIPLINAR, DESDIBUIXAR. ENTRE PRÀCTIQUES ARTÍSTIQUES I PROCESSOS EDUCATIUS	59
Ramon Parramon. Director artístic d'ACVic Centre d'Arts Contemporànies de Vic	
SOMIEM ELS PROJECTES DE MEDIACIÓ EN INSTITUCIONS ARTÍSTIQUES DE PROXIMITAT?	79
Cristian Añó (Sinapsis). Coordinador de "microRelats" i cocordinador de "Pedagogies de Fricció"	
TRADUCCIONS	107

microRavals

Projecte de mediació
en relació amb entitats,
centres educatius
i veïns del barri.

microRavals té l'objectiu de generar implicacions significatives entre els treballs dels artistes, l'Arts Santa Mònica i les relacions de proximitat que aquest equipament pot establir amb el context on s'ubica, el barri del Raval.

El projecte té com a punt de partida el desenvolupament de processos de treball culturals i artístics, i es porta a terme conjuntament amb altres entitats, institucions, col·lectivitats o comunitats arrelades al barri del Raval. Impulsa o se suma a processos de treball col·lectius que ja estan en funcionament, cadascun dels quals es posa en diàleg amb una exposició del cicle i planteja una relació entre la realitat quotidiana dels participants, el treball exposat dels diferents artistes i la idea d'implicació i construcció del bé comú.

A mediation project
for organizations,
schools and residents
of the neighbourhood.

microRavals aims to generate implications between the work of artists, the Santa Mònica facility and the close relationships it can establish in the area where it is located - the Raval.

The project's starting point is cultural and artistic working processes being carried out jointly with other entities, institutions, groups and communities based in the Raval neighbourhood. It joins collective working processes already in progress. Each of these is in dialogue with an exhibition in the cycle and plants a relationship between the participants, the work exhibited by the artists and the idea of involvement in the common good.

Somien els projectes de mediació en institucions artístiques de proximitat?

Cristian Añó (Sinapsis). Coordinador de “microRavals” i cocoordinador de “Pedagogies de Fricció”

“La mediació és un pràctica que es defineix practicant”

L'ús del terme *mediació* aplicat a programes, projectes i accions impulsades des de les institucions culturals, tot i tenir un historial amb prou recorregut i presència, no sembla haver-se consolidat. Les pràctiques i polítiques desenvolupades des d'una posició de treball lligades a la mediació sembla que no han pogut bastir un imaginari comú i precís amb relació a què ens volem referir amb aquest terme. Amb això no vull dir que no tinguem escrits i projectes que es posicionin amb claredat; sense anar més lluny, en aquesta mateixa publicació n'hi ha un bon exemple.

“On deia educació, digui mediació”

El cert és que, darrerament, el terme mediació sembla utilitzar-se en lloc d'altres termes com ara *educació* o *serveis educatius*. Potser perquè pot semblar més *cool* o més *arti*, potser perquè així es resignifiquen unes pràctiques que la institució mateix ha constret a un rol subsidiari que ha anat limitant la seva capacitat per

treballar, críticament, des de la institució amb una posició pròpia. El terme *educació* dins del sistema de les arts està associat a un imaginari les narratives del qual, al mateix temps que construeixen un lloc visible per a la pràctica educativa dins dels museus i centres d'art, en desactiven la legitimitat en tant que veu crítica capaç de transformar la institució artística. Perquè això sigui possible el terme actua com un tallafocs que opera en diversos àmbits. D'una banda, l'ús del terme és exclouent i dificulta la circulació d'informació i coneixement sobre les pràctiques educatives dins de l'esfera artística i institucional i, per tant, fa més difícil articular narratives, facilitar-ne la consolidació en un marc comú d'intercanvi i diàleg on es posi en valor que aquestes pràctiques poden ser (i són) crítiques i transformadores. D'altra banda, el terme *educació* actua reproduint una divisió del treball amb les consegüents repercussions en les escales salarials, de responsabilitat i de reconeixement amb tot el que això significa per a una institució a la qual li agrada veure's a si mateixa com un dels reservoris socials del pensament crític i, a través de l'anomenada *crítica institucional*, també autocrític.

El terme *educació* està actuant com una corretja de transmissió fallida que evita que les pràctiques desenvolupades des dels serveis educatius puguin articular-se, institucionalment, com a polítiques artístiques i educatives. En definitiva, escapça la possibilitat de treballar des de l'educació amb una perspectiva de política cultural que ajudi la institució a reforçar el seu posicionament en la societat.

En general, quan el terme *educació* ha tingut una projecció i reconeixement comparable a altres accions impulsades des de la institució artística ha estat perquè els que han abanderat el terme han estat curadors o artistes, com en la majoria dels projectes que s'han significat sota el paraigua de l'anomenat *gir educatiu*.

El terme *mediació*, en comparació del terme *educació*, té encara molt recorregut per endavant. Sota la diversitat de pràctiques que es poden sentir interpel·lades, totalment o parcialment, per aquesta nomenclatura hi ha posicionaments força dispersos. El terme actua, encara, com un aixopluc terminològic rere el qual poden buscar recer pràctiques heterogènies que sumen una gran potencialitat per experimentar i desenvolupar sobre la marxa una recerca pràctica que, finalment, propiciarà una nomenclatura més precisa i útil però, alhora, més restrictiva i normalitzada.

Pràctica de mediació en les arts?

Algunes institucions, com dèiem al principi, han abraçat amb alegria el concepte

de *mediació*. Sembla que els convenen certes ressonàncies que ja s'estan associant al terme i que poden tenir a veure amb el seu potencial per evocar pràctiques més dialògiques que no pas, per exemple, les que associem als serveis educatius. Ressona la promesa que una altra política relacional és possible, on el museu i el centre d'art es defineixin a partir d'un vincle diferent amb els que ara reconeixem com a *públics*, d'escurçar o dissoldre la distància entre l'*endins* i l'*enfors* de la institució, potser fins i tot de posar fi a l'era de la unidireccionalitat.

Encara que l'ús del concepte *mediació*, en l'accepció que el situem en l'àmbit artístic, pot ser la manifestació col·lectiva d'un desig per trobar formes d'implicació més eficients entre l'esfera artística i la societat en general, ni el terme ni els imaginaris que s'hi puguin associar, ara per ara, donen pistes de com haurien de ser les pràctiques associades que menessin cap aquí.

Contràriament, el que sembla que hi ha sovint és desconeixement sobre com desplegar la mediació "sobre el terreny". Un fet que facilita que el terme tingui caràcter d'aparador i, alhora, pantalla on projectar-hi expectatives, desigs, narratives precuinaades, aixecades sobre "descriptors disfuncionals" que, lluny de donar comptes de la heterogeneïtat d'aquestes pràctiques de mediació, n'emascaren la diversitat i transversalitat. Seran els interlocutors amb més recursos, capital simbòlic i poder de legitimació (especialment les grans institucions artístiques) els que, a poc a poc, mo-

delaran la narrativa oficial al voltant d'allò que és una pràctica de mediació en el sistema de les arts. Seran aquests interlocutors avantatjats els que articularan l'imaginari i el relat hegemònic associat al terme *mediació*. L'heterogeneïtat de pràctiques tendirà a desaparèixer i, probablement, el cànon que s'acabarà fixant en reduirà la capacitat per experimentar i desbordar, críticament, el camp artístic institucional.

Aquest text, doncs, planteja el doble objectiu d'abordar una reflexió sobre el terme *mediació* i les seves pràctiques associades, prenent com apunt de partida un seguit de consideracions preliminars. La primera d'aquestes consideracions és que no pretenem pontificar sobre què ha de ser la mediació, sinó abordar la qüestió reflectint la posició de treball de Sinapsis i la significació que té per a nosaltres. No vol ser una aportació concloent ni excloent. El que pretenem és participar en els debats i les discussions sobre aquestes pràctiques, anant molt en compte de no fer-ho únicament des de l'esfera discursiva, sinó posant en diàleg les narratives amb els aspectes metodològics, procedimentals i relacionals. Entendre-ho com una pràctica complexa ens ajudarà a mantenir sota el paraigua del terme l'heterogeneïtat no només dels desplegaments pràctics que ja es donen actualment, sinó dels que es donaran més endavant.

Una diversitat i transversalitat que intentem fer visible des del projecte "Polièdrica", una *wiki* i canal centrat a difondre informació entorn de les pràctiques col·la-

boratives i de mediació, les polítiques culturals de proximitat i la governança autogestionada d'institucions i equipaments. Des de diferents indrets de l'Estat espanyol i en relació amb pràctiques disciplinàries molt diverses, una gran quantitat de projectes i d'accions testimonien que s'està donant si no un canvi de paradigma (ja es veurà si ho és), sí nous posicionaments des d'on es repensa la funció de la producció cultural, les institucions culturals i els seus protagonistes.

El camp d'acció de la mediació

El treball de mediació des de Sinapsis ve determinat per la mirada entorn d'allò que reconeixem com el *camp d'acció*. El nostre punt de partida és, òbviament, la institució artística entesa com un sistema complex d'interaccions, relacions de poder, productes i serveis (sistema de les arts-art contemporani-museu/centre d'art-direcció-comissariat-educadors/es-exposicions-activitats-artistes-públics, etc.).

Aquesta "institució" es materialitza en un projecte determinat, impulsat des d'un equipament específic, situat en un lloc concret. Es produeix, així, un context de treball únic i amb una complexitat pròpia de la qual participa, a més de la institució artística mateix, aquelles persones i col·lectius amb els quals comparteixi el territori, i construeix un teixit social on es troben institucions d'altres àmbits, entitats, comunitats identificables i ciutadania.

El camp d'acció de la pràctica de mediació és la institució artística i el seu context, entès com el ecosistema d'institucions, entitats, comunitats i ciutadania que s'ubica a mateix territori, compartint un mínim denominador cultural comú i, alhora, mostrant-se manifestament diferents en molts aspectes. El dia a dia de les persones i projectes que s'hi poden congreguar probablement gira al voltant d'objectius que no coincideixen, on les experiències vitals i laborals de cadascú evidencien un atomització de l'esfera pública en diverses subcultures professionals i ciutadanes articulades entorn d'experiències, processos, metodologies i ritmes (de treball) tan dispersos com les expectatives que cada persona, entitat o institució posa en joc i que, generalment, no coincideix amb les del món de l'art.

Qualsevol equipament d'art, si a més de mirar qui ve o no ve a les seves exposicions i activitats observa una òrbita de 360 graus al seu voltant, hi descobrirà la riquesa del context on s'ubica. Les institucions artístiques sovint entenen la seva implicació amb el context des d'una perspectiva colonialista, basada en la creació d'un vincle extractiu destinat a proveir-se de públics o invertir en la construcció de nous públics. Aquesta estratègia d'arrelament situa la institució en un perfil baix i amb poques relacions d'interdependència amb tots els altres actors. Això afecta la rellevància que pot tenir en l'esfera pública i el seu valor significatiu i, per tant, com-

promet la capacitat de generar un impacte que desbordi el camp de l'art i que produeixi, també, un retorn social en el seu context.

La qüestió del context i el retorn social

Des de la pràctica de la mediació, la qüestió del retorn social és un punt de partida i d'arribada que cal tenir en compte. Quin tipus d'imbricació amb el context podria arribar a articular una institució artística? Per fer-ho, ha d'anar més enllà del sistema de les arts que la legitima i que ella legitima?

Des d'aquest punt de vista, el treball de mediació respecte de la producció artística es defineix com una pràctica relacional. Un procés de creació de vincles significatius entre la institució artística i el context, i a la inversa, que per virtut d'aquest mateix procés de treball ajuda també que catalitzin noves connexions d'interdependències dins de l'ecosistema, generant canvis en la institució, afavorint que s'obri a maneres de fer més transversals i poroses gràcies a la interlocució amb entitats i institucions que no són del camp de l'art.

El context és l'àmbit de treball dels projectes de mediació, un camp d'acció que pren forma de trama, de teixit viu on tenen presència identitats molt diverses, on es defineixen possibilitats d'acció i on el fluid simbòlic de les representacions i els imaginaris aixequen i sostenen subjectivitats, i articulen les interdependències a partir

de relacions de poder, desigs i necessitats que, al final, destil·len aquest comú denominador cultural del qual parlàvem abans.

En constatar que el context és un entorn ric amb molts possibles, cal evitar al mateix temps la temptació ingènua de l'optimisme. Ja hem apuntat que un ecosistema deixa entreveure un potencial sinèrgic però, també, la suma d'individualismes que condueix a posicionaments centrípets. Un context no és una arcàdia que espera la institució amb els braços oberts. En alguns casos, la falta d'articulació interna pot convertir aquest ecosistema en un entorn disfuncional o, per contra, un ecosistema molt interconnectat pot dificultar que la institució pugui aportar-hi valor afegit amb les seves propostes.

La pràctica de mediació, tal com l'entendem des de Sinapsis, no es defineix tant per quin tipus d'agent la desenvolupa com per des d'on desenvolupa la seva tasca. La clau de volta està en quina és la posició i rol que ocupa i com aquesta s'articula pel que fa a les relacions de poder i legitimitat dins de l'equipament i del sistema de les arts. Això determina la capacitat de treballar en el context i generar veritables vincles significatius entre aquest context i la institució.

Per generar aquestes zones de contacte, enteses com a espais col·laboratius i de treball en xarxa, cal saber llegir l'entorn i salvar de manera creativa les distàncies que es generen arran de les diferències entre àmbits, entitats, institucions i comunitats. Això vol dir, per exemple, crear al-

ternatives quan una possible col·laboració sembla fallida per la falta de sintonia entre els objectius i les metodologies de treball dels implicats.

Les lògiques pròpies de la mediació com a política cultural de proximitat

La posició de treball de la mediació no pot definir-se des de la lògica de la difusió i exposició del producte artístic, encara que s'hi relacioni. Si el treball del mediador se subordina a la del comissari o l'artista, o bé queda constret a la vessant més administrativa de la institució, llavors acaba definit per unes coordenades de treball que ressituen la pràctica de mediació al bell mig de les lògiques de l'esfera artística i, per tant, la distància amb el que està fora d'aquesta mateixa esfera artística es fa massa gran, distant i diferent en relació amb la realitat del que passa en el context, que és, en definitiva, l'objecte d'interès de la mediació.

La pràctica de la mediació ha de fer-se des d'una posició pròpia i específica. Per assolir els objectius que la defineixen, necessita tenir autonomia suficient per treballar amb un peu a dins de la institució i l'altre a fora i, així, negociar des d'aquesta posició híbrida per aixecar zones de contacte entre societat i institució artística. Per poder treballar en aquesta direcció, ha de poder desbordar l'àmbit discursiu, enunciatiu i molt codificat que constitueix la zona de confort de l'àmbit artístic.

La pràctica de la mediació ha de ser autònoma per poder ser facilitadora i col·laborar en la construcció de vincles significatius entre un equipament, els seus continguts i el context. Aquesta autonomia, però, no ha de servir per treballar des de l'autosuficiència, sinó per generar relacions interdependents entre els implicats.

La creació d'aquestes relacions d'interdependència no es genera ni consolida fàcilment i, per tant, cal un treball continuat i de llarg recorregut perquè la institució bas-teixi un marc de cooperació amb el context més enllà d'activitats puntuals.

És per això que cada acció o projecte de mediació que es desenvolupa en el marc del treball d'una institució planteja objectius que s'inscriuen en dues lògiques temporals diferents. D'una banda, la lògica que correspon a l'acció pròpiament dita i respecte a la qual ens fixem, sobretot, en la qualitat de la proposta, el diàleg que estableix amb la programació de l'equipament, la dinàmica de treball que planteja i com té o no té capacitat medidora i quins resultats obté. D'altra banda, aquella altra lògica que entén la mateixa acció com la baula d'una estratègia de llarg recorregut, l'eina amb la qual fer xarxa i acomplir l'objectiu d'implicar-se més amb l'ecosistema del context on la institució s'ubica.

Així, doncs, tota acció o projecte de mediació es defineix com a pràctica i, alhora, com a exercici d'una política cultural de proximitat. I és precisament en aquest punt on, de nou, es reafirma la necessitat

que la pràctica de mediació se situï dins l'ecosistema artístic en una posició de clara autonomia, atès que el sistema de les arts encara no ha trobat un encaix dialògic entre les polítiques artístiques que el defineixen com a àmbit i les polítiques culturals de proximitat. Una mancança que ha quedat reflectida, històricament, en la posició subordinada en la qual han quedat relegats i "desactivats" els serveis educatius, com ja hem esmentat anteriorment.

La falta d'encaix i articulació d'aquestes dues dimensions al si de la institució artística comporta que cada projecte o acció de mediació, per raó de la posició des de la qual treballa, activi el camp de batalla on es fa problemàtica aquesta qüestió. Cada proposta és un assaig, una especulació pràctica i ideològica sobre els possibles encaixos que es poden donar entre polítiques artístiques i polítiques de proximitat. Temptatives que, més enllà de l'assaig i l'error de tota experimentació, són també un entorn d'innovació i reflexió crítica on la institució pot aprendre sobre ella mateixa i la seva relació amb el context.

Al capdavant, amb la voluntat de fer un treball de creació de xarxa, la pràctica de mediació, si es vol amb possibilitats articuladores, ha d'anar més enllà d'actuar en representació dels interessos de la institució artística. Ha de desbordar els posicionaments gremials i harmonitzar altres criteris i marcs de treball per possibilitar que es creïn relacions d'interdependència entre totes les posicions en joc.

Són aquests desbordaments els que impulsen posicions més transversals entre camps i els que empenyen cap a una possible transformació institucional que afecti la seva relació amb el context, diversificant els vincles amb la multiplicació de possibilitats d'entendre les relacions entre institució artística, agents artístics, pràctiques artístiques, ciutadania, contextos socials i comunitats.

Cap a una coproducció artística i cultural amb la ciutadania

Algunes d'aquestes possibilitats de relació es plantegen sobre noves coordenades en la forma d'entendre les relacions de poder que es donen, actualment, entre tots els implicats, l'ecosistema artístic i el públic/ciutadania. O, per dir-ho d'una altra manera, l'esfera professional, que gestiona les pràctiques artístiques contemporànies en societat, i la ciutadania, que rep el servei o consumeix el producte.

Una institució que aposta pel treball en xarxa, que es desplega en context i que treballa obrint-se a un espai de mediació amb la ciutadania ha de contemplar que les relacions de les persones amb l'equipament s'han de diversificar i han de permetre pràctiques on les relacions de poder es fan més horitzontals. És a dir, ha de permetre que les diferències entre l'*endins* i l'*enfora* es difuminin, i que els protagonismes s'ampliïn i es complementin.

Des de les accions de mediació, cal facilitar espais d'implicació i de participació

activa, accionar la capacitat d'agenciament per produir cultura i significació per part de qualsevol persona, grup o comunitat; establir un diàleg significatiu d'aquestes accions amb la pràctica artística contemporània i facilitar que una institució artística s'obri a les possibles aportacions de la ciutadania. Es tracta d'activar un espai de treball/implicació, que es definiria sota la confluència de diversos elements. En primer lloc, per la utilització d'unes metodologies de treball col·laborador que facilitin la participació activa dels implicats. En segon lloc, per potenciar el diàleg amb les propostes artístiques presentades en la programació en el plantejament de cada acció, tant per crear un vincle significatiu amb la institució i la seva programació (atès que parlem de la mediació des de les institucions) com per considerar els continguts (la posició des de la qual els creadors articulen la seva mirada, els processos de treball i de recerca artística o les resolucions formals) com uns sabers en codi obert, unes fonts d'inspiració i reflexió, unes coordenades per situar la pràctica de l'acció de mediació en uns eixos de reflexió crítica entorn de la producció simbòlica.

El darrer element que articula aquesta triple confluència al voltant de l'espai de treball/mediació se centra en el reconeixement dels participants i la ciutadania com a eix protagonista i punt de partida de les accions de mediació, fet que permet abordar la producció simbòlica de forma situada a partir de l'exploració, el reconeixement

i l'aproximació crítica al conjunt d'imaginari i representacions que conformen l'univers simbòlic dels participants. Una línia de treball que permet abordar la dimensió específica de l'individu com a subjecte però, també, explorar la dimensió social en la qual està inscrit, i desvetllar el rastre de la comunitat i el context al qual pertany i amb el qual comparteix molts imaginari i narratives comuns.

Des de Sinapsis entenem la mediació com la possibilitat de facilitar la producció narrativa que pugui articular, simbòlicament, un lloc d'anunciament des de la ciutadania, i que aquest lloc tingui legitimitat i sigui reconegut en el marc de l'actual règim cultural i simbòlic. Es tracta d'impulsar la circulació en l'esfera pública d'altres narratives i imaginari, fugir de la temptació totalitarista presentant en el pla hegemònic i en l'homogeni. Ben al contrari, és el desig de participar conjuntament amb altres pràctiques de molts camps professionals diferents, d'obrir esclatxes que mantinguin la vigència i la necessitat de poder fer lectures complexes sobre el present que la diversitat de posicionaments i la capacitat de generar transversalitats ens permet.

No voldríem transmetre, falsament, la idea que la mediació crítica és una pràctica heroica amb una missió d'especial transcendència i rellevància social. Però l'esforç per descriure i conceptualitzar el marc de treball en un text com aquest, en l'intent d'identificar unes coordenades i uns ingredients que permetin dibuixar-ne un horitzó

i un tarannà, es constata també en la posada en pràctica, malgrat que aquest text és, sobretot, un espai discursiu i escriure sobre la pràctica no és, ni de bon tros, el mateix que desenvolupar-la.

A la pràctica, el treball per desenvolupar és sempre un treball de diàleg entre les coordenades que defineixen la posició pròpia i el conjunt d'implicats. Una negociació continua amb tots els altres implicats, on les coordenades de treball serveixen per no perdre el nord, per no perdre de vista l'horitzó, encara que continuar el projecte signifiqui desviar-se, retrocedir o avançar en una direcció oposada. Sovint les situacions de treball poden definir-se per la confluència d'objectius, necessitats, ritmes i graus d'implicació d'agents i institucions molt diversos. Sense anar més lluny, alguns dels implicats poden estar molt professionalitzats, com ara la institució artística i els rols vinculats (direcció, comissariat, artistes, publicació, premsa, departament d'educació, etc.) o determinats agents que ens ajuden a fer xarxa; altres implicats, en canvi, no ho estan gens, professionalitzats, com ara moltes de les entitats col·laboradores o de les persones que participen en l'activitat.

Aproximació pràctica. El projecte “microRavals”

Durant el 2015, conjuntament amb Cèlia del Diego i Jordi Ribes, hem comissariat un cicle expositiu al Centre d'Arts Santa

Mònica amb el nom de “Trets enmig del concert”.

Tal com s'expressa en el text de conservador, “Trets enmig del concert” és un programa d'exposicions al voltant del treball de sis artistes que cerquen generar una mirada crítica sobre la realitat que els envolta i reduir la distància entre ells mateixos i les qüestions que plantegen en els seus respectius projectes per entrar en escena i, d'una manera o altra, prendre posició mitjançant la seva implicació.

Des de fa uns anys, assistim a la implementació d'un nou paradigma d'emergència política que té l'objectiu de fer front al complex sistema de poders interdependents i invisibles que imperen a la nostra societat actual (financers, polítics, de la informació). Han proliferat i s'imposen cada vegada més associacions, grups i plataformes que tenen com a finalitat la promoció d'una nova cultura de les possibilitats col·lectives per protegir i gestionar el procomú natural, social i cultural. Davant d'aquest nou corrent d'implicació ciutadana, “Trets enmig del concert” es pregunta quin és el compromís dels artistes amb els mitjans que la seva pràctica els posa a l'abast, fins a quin punt les seves accions desborden el fet artístic i n'eixemplen els límits.

Per desplegar aquest punt de partida del programa, a part de plantejar les sis exposicions individuals que conformaven el cicle expositiu, també proposava un conjunt d'accions de mediació a partir de les quals obrir un espai de reflexió pràctica en

relació amb el concepte d'implicació que vertebrava tot el cicle. Es tractava de traslladar la qüestió al cicle expositiu i a la institució que l'acull, en aquest cas, el Centre d'Arts Santa Mònica. Aquest plantejament es concreta en un cicle d'activitats, “Implica/Accions”, i un projecte de mediació amb el territori, “microRavals”. S'obren així dues línies de treball que permeten complementar, dialogar i ampliar l'impacte i la significació del treball de l'artista i, alhora, superar algunes de les limitacions del dispositiu expositiu.

“Implica/Accions” es defineix com un cicle d'activitats que proposa espais de debat i moments de conversa amb l'artista i el seu treball. Trobades que tenen lloc en espais singulars del Raval, que són també projectes culturals, definits pel seu tarannà

activista, transgressor o alternatiu, però fortament compromesos amb la difusió i producció de la cultura, o a l'Arts Santa Mònica mateix, on es fa el que s'anomena *aproximacions a l'exposició* de la mà de persones alienes al camp artístic.

L'altra línia de treball és la que dóna peu al projecte de mediació "microRavals". Una proposta que planteja treballar amb el context immediat de l'Arts Santa Mònica, el barri del Raval de Barcelona, i en el qual aprofundirem per presentar-lo com a exemple pràctic d'un treball de mediació desenvolupat des de Sinapsis.

"microRavals"

"microRavals" té com a punt de partida el desenvolupament de processos de treball culturals i artístics, i es porta a terme conjuntament amb altres entitats, institucions, col·lectivitats o comunitats arrelades al barri del Raval. Impulsa o se suma a processos de treball col·lectius que ja estan en funcionament, cadascun dels quals es posa en diàleg amb una exposició del cicle i planteja una relació entre la realitat quotidiana dels participants, el treball exposat dels diferents artistes i la idea d'implicació i construcció del bé comú.

"microRavals" proposa dos nivells de reflexió al voltant de la noció d'implicació i la seva representació. En un primer nivell, des de la producció de cultura i l'àmbit de la política cultural, es planteja la qüestió sobre com es porta a la pràctica l'encaix

entre una lògica cultural de gran equipament i les micropolítiques amb les quals el projecte interacciona. Micropolítiques que són, en general, pràctiques culturals i artístiques liderades per agents i projectes de dimensions i recursos limitats. En aquest sentit, el projecte de mediació és un assaig sobre les formes possibles d'implicació que es poden generar entre un cicle i un equipament artístic, i altres projectes actius al barri, amb l'objectiu de desenvolupar un treball en comú des d'una perspectiva de sostenibilitat i ecologia cultural; a mig camí entre la voluntat d'esdevenir un recurs i la possibilitat d'actuar com un possible catalitzador per a la reflexió i l'acció situada, inscrita en cada col·laboració específica.

D'altra banda, "microRavals" fa d'altaveu de la riquesa de la producció cultural del Raval i proposa un diàleg entre el projecte artístic exposat i els processos de treball als quals es dóna visibilitat. Una relació en què el poder de representació dels projectes artístics es confronta amb processos de treball de forta implicació amb el territori.

La posició de treball des de la mediació, tal com hem comentat anteriorment, demana exercir des d'una autonomia que permeti construir vincles d'interdependència des de la institució i el camp artístic amb el context. En aquest cas, atès que l'acció de mediació va integrada i, per tant, legitimada pel discurs dels conservadors del cicle, l'autonomia de la pràctica de

mediació no es veu mai compromesa, tot i que la capacitat d'incidir en la institució sí que es veu afectada, encara que per tenir una valoració crítica caldria sospesar si s'han produït canvis institucionals respecte dels imaginaris que la institució té (aquí es podria fer la pregunta sobre “què” o “qui” hauria de ser reflex d'aquest canvi) o quin hauria de ser la manera com hauria de relacionar-se amb el context i la ciutadania.

“microRavals” a l'espai expositiu

A priori, l'espai expositiu és on de manera més evident es fan paleses les tensions entre el creuament del treball artístic amb el resultat dels processos de mediació. La proposta de disseny de l'espai expositiu contempla des del principi un dispositiu adaptable a cada exposició que resolgués, alhora, la circulació dels espectadors, la presentació de la informació bàsica i un espai per mostrar els resultats de “microRavals”. Tot això, garantint que per a l'espectador era possible establir un diàleg entre les obres dels artistes i els resultats de les pràctiques de mediació, alhora que aquesta possibilitat de relació entre totes dues no generés interferències en l'espai expositiu que contravinguessin els criteris d'exhibició dels artistes i dels seus treballs.

En aquest sentit, la distribució de l'espai ha estat conseqüent amb la importància que té el fet de com es dóna visibilitat a les pràctiques de mediació en la institució artística. En aquest cas, era important

ser presents a l'espai expositiu, ja que aquest reconeixement esdevé la manera de donar forma, de simbolitzar amb un gest el principi que impulsa les accions de “microRavals”. En orientar el procés a una presentació final i fer-la visible, la institució dóna valor al fet d'establir relacions de col·laboració amb els veïns i veïnes i amb entitats del barri.

El fet de presentar els resultats de les pràctiques de mediació en l'espai expositiu també significa reconèixer que el context té capacitat de generar una representativitat pròpia articulada, d'acord amb unes mirades singulars, i per això pot vehicular culturalment una diversitat i transversalitat que dialogui amb l'especificitat de les pràctiques artístiques. De retruc, acollir aquestes pràctiques a la institució significa obrir espais de crítica institucional entorn de certes qüestions que sovint s'activen quan les pràctiques de mediació comparteixen espai amb les propostes artístiques. Qüestions que, articulades en forma de binomi, de blanc o negre, de dins o fora, esdevenen l'expressió normalitzada i naturalitzada d'una resistència de la institució Art a perdre el poder prescriptiu que té per assenyalar què és art i què no és art, qui és un artista i qui no, esforços que potser hauria d'invertir a defensar la vigència de la institució, articulant formes de retorn social més vinculades amb la ciutadania i amb la societat en general.

Algunes d'aquestes qüestions poden ser, per exemple, els binomis pràctica

professional de la cultura *versus* pràctica ciutadana de la cultura, o bé pràctica artística de l'excel·lència *versus* pràctiques artístiques populars, o d'altres com metodologia de treball *versus* resultats o la molt similar producte *versus* procés.

El context de treball i els processos per treballar en xarxa al Raval

El Raval de Barcelona, on se situa el Centre d'Arts Santa Mònica, és un barri amb una societat civil molt forta i activa, amb molts projectes en marxa i que s'organitzen per confluïr en variades xarxes i plataformes que actuen de nodes des d'on fomenten la col·laboració entre entitats i la interlocució amb l'Administració. L'existència d'aquestes entitats o xarxes facilita la interlocució amb el territori, connecten "microRavals" amb les persones i entitats a les quals podria interessar col·laborar amb la proposta i la legitimen pensant en el teixit social. En aquest sentit, poder explicar el projecte de "microRavals" en espais de treball en comú del barri o comptar amb la possibilitat de treballar amb projectes de proximitat molt arrelats al context, com Cultura de Tot Raval i el Centre Cívic Drassanes, han estat elements clau per poder relacionar-se amb moltes de les entitats que, finalment, s'implicarien en "microRavals".

El fet que el context tingui un teixit actiu i organitzat condiona les negociacions i la construcció de propostes de col·laboració.

Hi ha una cultura de la col·laboració molt estesa i totes les entitats estan avesades a col·laboracions amb altres entitats o projectes i les desenvolupen. Aquesta predisposició, però, està condicionada pel fet que tenen molt clar que les col·laboracions han de proposar-se en relació amb unes coordenades que els siguin beneficioses. Si una proposta està relacionada amb l'Administració, per exemple, valorar de quina manera els recursos i el capital simbòlic que podria significar aquesta col·laboració amb l'entitat no amaguen un procés de cooptació premeditat o involuntari. Valorar què els podria aportar, quina inversió de temps comporta, quins objectius propis assolirien o si el ritme de treball i els terminis s'ajusten a una agenda que, generalment, per a les entitats del Raval està molt definida i plena.

Des de "microRavals", el treball dels vincles amb el territori s'ha fet combinant estratègies diverses. En relació amb les entitats que podríem considerar, han desenvolupat un rol de facilitadors, i amb una gran institució com l'Escola Massana hi hem treballat amb molt de temps d'antelació. Els primers contactes es van fer ben bé amb sis mesos d'anticipació a l'inici del cicle. Amb les altres entitats i projectes, tot i les variacions de cada acció, hi hem treballat partint de la idea inicial plantejada per "microRavals" (el vincle significatiu amb el treball de l'artista, l'exposició i el cicle) i, a partir d'aquí, s'ha treballat d'acord amb les possibilitats que l'entitat o el grup hi veien.

És el procés per apropiar-se de la proposta, sense que perdi ni el vincle ni el sentit que ha de tenir per ser exposat al Centre d'Arts Santa Mònica. Més que una fórmula donada que cal aplicar, cada vegada és, sobretot, una recerca pràctica per descobrir, definir o construir, per a cada situació, l'espai en comú, fràgil, sotmès al desig de participar, als ritmes imprevisibles de la implicació voluntària, en la majoria dels casos.

Acció de mediació a partir de l'exposició "Públic objectiu", de Daniela Ortiz

A partir de la mostra "Públic objectiu", de Daniela Ortiz, "microRavals" proposa formalitzar un vincle de col·laboració amb l'Escola Labouré i el centre de dia El Mil·lenari, dues entitats que des de fa cinc anys tenen una relació estable basada en la interdependència, el treball en xarxa i la implicació mútua. Aquest entorn quotidià

de col·laboració s'articula a partir del crèdit d'aplicació Gent Gran, que permet que els joves i les joves entrin en contacte amb persones grans per veure si la gerontologia podria ser la feina de futur per a alguns d'ells.

Per definir la proposta, "microRavals" participa durant unes quantes jornades en la quotidianitat de les dues entitats. A partir del coneixement directe d'aquestes realitats específiques i el diàleg amb la responsable del grup classe de l'Escola Labouré, Montse Navarro, i l'educadora del centre El Mil·lenari, Glòria Lara, conjuntament es dóna forma a una acció que respecti els ritmes i disponibilitats de les entitats, els seus objectius i, també, les capacitats dels participants. I, a més, és una proposta que dialoga amb els continguts de l'exposició de Daniela Ortiz.

La pràctica que es proposa planteja reflexionar i representar el vincle d'implicació entre les dues comunitats i, alhora, acostar-se críticament a la manera com

els imaginaris i prejudicis entorn de la immigració poden desplegar-se.

Amb els joves es desenvolupen dues accions. La primera acció és un taller en què els joves fan, cooperativament, un guió que expliqui quines coses són importants per a ells en relació amb el vincle que tenen amb la gent gran d'El Mil·lenari. Aquest guió es prepara per grups i s'explica davant de càmera. El resultat és un vídeo amb un estil de filmació directe i gairebé sense editar, amb l'objectiu de respectar com s'han expressat davant de càmera. Quan els joves veuen el resultat per primera vegada, no s'agraden i proposen repetir-ho. No es reconeixen ni en els gestos ni en la forma de parlar. A la setmana següent, però, canvien d'idea.

La segona acció és un seguit d'entrevistes d'àudio on, a partir d'un guió també fet col·lectivament, es fan entrevistes uns alumnes als altres, preguntant-se sobre la història de migració dels seus pares i mares, un 95% dels quals són famílies migrants. En aquestes aproximacions, per exemple, emergeix el gran desconeixement que els nois i noies d'aquest grup classe, d'entre 14 i 15 anys, tenen sobre les històries migrants dels seus progenitors i moltes preguntes o queden sense resposta o són respostes a mitges.

Amb els avis i àvies del centre de dia El Mil·lenari, la Glòria desaconsella treballar-ho en format taller, així que dissenyem un guió per fer-los unes entrevistes filmades amb tres grups de preguntes: sobre

el centre El Mil·lenari i la seva experiència com a usuaris, sobre les relacions amb els joves de l'Escola Labouré i, en darrer terme, sobre la immigració.

Tot aquest material es concreta en un vídeo on, a través de les explicacions dels uns i dels altres, expliquen què és el centre El Mil·lenari, quin és el vincle que estableixen entre ells i què els aporta. Al mateix temps, aquest vídeo es posa en diàleg amb dues peces d'àudio: en una s'hi fa palès el desconeixement que els joves tenen del seu passat migrat i a l'altra peça queda constància de la pervivència en els imaginaris de la gent gran d'unes idees i prejudicis entorn de la immigració que van aprendre temps enrere.

El resultat del procés de treball ajuda a plantejar la qüestió de les narratives i els prejudicis entorn de la migració des del context del Raval i a partir d'un subtext subtil present en les interaccions, sovint amb una presència dèbil, però determinant.

A la sala d'exposició s'hi poden veure els vídeos i escoltar les entrevistes que són accessibles en el dispositiu, i s'articula un diàleg amb el treball de l'artista entorn de com els mitjans de comunicació construeixen la mirada sobre la immigració i, al mateix temps, s'observa com aquests prejudicis que es construeixen perviuen, fins i tot, en entorns on l'experiència real de la interacció amb els altres els estaria desmentint.

Els vídeos es van compartir en un passiu per a tots els usuaris del centre de dia. A

la sala d'exposicions, només s'hi va poder desplaçar l'alumnat, atès que els problemes de mobilitat de la majoria de la gent gran ho van fer inviable.

Acció de mediació a partir de l'exposició “No hi ha espectadors”, del col·lectiu Democràcia

La proposta de Democràcia a “No hi ha espectadors” es resol amb una gran potència gràfica i visual. Com diu el text del catàleg, es defensa “l'ús reivindicatiu del llenguatge a l'espai públic per part del col·lectiu [...], pels quals la paraula està carregada d'ideologia i posicionament polític, i esdevé eslògan”.

Davant d'aquest desplegament on tot el potencial del llenguatge artístic i la institució focalitzen l'esforç a incidir i colpejar l'esfera pública, a dotar de presència un posicionament i una causa a través d'unes imatges i el seu potencial simbòlic, “micro-Ravals” proposa un procés de treball des del barri que està en línia amb aquesta idea d'accés a l'esfera pública, però que es resol en direcció contrària.

En primer lloc, perquè el treball entorn de l'esfera pública pren cos i es concreta en un territori específic, el barri del Raval, i en alguns dels possibles dispositius des dels quals es produeix aquesta esfera. En segon lloc, perquè davant de la potència i l'impacte de la imatge icònica, “micro-Ravals” hi contraposa una pràctica basada en l'oralitat, en la veu. En tercer lloc,

perquè davant de l'experiència de consum immediat que proposa l'exposició, "microRavals" anirà presentant els resultats lligats als ritmes del procés de treball i a un format, l'àudio, que comporta una recepció del treball amb altres temps.

En darrer terme, enfront del rol dels artistes que treballen des de l'activisme per articular representacions d'una causa en l'esfera pública, "microRavals" proposa a tres petites comunitats del barri un treball en comú per abordar primer la relació que tenen, en tant que comunitat o col·lectiu, amb l'espai públic per proposar-los, després, un debat sobre com són visibilitzats, com voldrien ser representats i com ells voldrien mostrar-se.

El procés de treball comporta fer un exercici de prospecció en relació amb el barri del Raval i, després, les trobades posteriors per conèixer i treballar la possibilitat de col·laboració. Per localitzar tres col·lectius o comunitats amb els quals poder

col·laborar, "microRavals" vam comptar amb Irene Garcia, tècnica del Centre Cívic Drassanes, que ens va posar en contacte amb diversos possibles candidats. Finalment, vam desenvolupar el projecte amb Diàlegs de Dones, Narcòtics Anònims i Training Barnaco. Cada una d'aquestes tres comunitats té identitats totalment diferents:

Diàlegs de Dones es defineix com un espai de trobada i socialització per a dones immigrades. Des del seu naixement l'any 2013, com a associació sense ànim de lucre, han tingut la voluntat de contribuir, a través del diàleg intercultural en clau femenina, a la cohesió social del barri del Raval i de Barcelona.

Narcòtics Anònims s'autodefineix com una confraternitat o associació sense ànim de lucre, composta per homes i dones per a qui les drogues s'han convertit en un problema molt greu. Són addictes en recuperació que, per ajudar-se, es reuneixen en comunitat. Això els dóna forces per deixar de prendre drogues i mantenir-se "nets". Ho fan seguint els passos d'un programa definit que es desenvolupa en grups o comunitats a molts països diferents.

Training Barnaco és un grup de dansa urbana que està en procés de consolidar-se com a projecte. Procedents de diversos barris i ciutats, han trobat en la plaça del MACBA i altres espais públics un espai per practicar però, també, per socialitzar-se, un punt de trobada i un entorn facilitador. L'accés a espais per practicar, com els que els ofereix un equipament públic com el Cen-

tre Cívic Drassanes, reforça la continuació d'un procés de creació col·lectiva a través de la dansa urbana que neix imbricat en el territori, les seves xarxes i el teixit social.

En paral·lel, vam posar-nos en contacte amb tres projectes de ràdio amb seu a Ciutat Vella i els vam proposar que acollissin en directe un programa en col·laboració amb "microRavals" i l'Arts Santa Mònica. En cada un d'aquests tres programes radiofònics es convidaria una de les tres col·lectivitats del barri a explicar qui eren i reflexionar sobre com es relaciona la seva comunitat amb l'espai i l'esfera pública, i com es voldria relacionar i representar.

Cada un dels projectes de ràdio tenen un tarannà diferenciat que es reflecteix en els emparellaments que es van fer entre

ràdios i col·lectius. El projecte de ràdio al qual es va vincular Diàlegs de Dones va ser Ràdio Ciutat Vella, una ràdio que neix el 1989 com una eina més de l'Associació de Veïns i Veïnes del Barri del Raval per donar la possibilitat de denunciar la situació en la qual estava sotmès en aquells moments un dels barris més emblemàtics de la ciutat, conegut a l'època com el "barri xino".

Narcòtics Anònims es va vincular a Raval Media, una emissora de ràdio comunitària per Internet que pretén recrear, dia a dia, el paisatge divers i multicultural que té la ciutat de Barcelona, el Districte de Ciutat Vella i el barri del Raval, en particular. És un espai on joves i adults, entitats i associacions, poden expressar, aprendre i difondre, dins el marc de l'ús de les tecnologies

de l'aprenentatge, la informació i la comunicació com a eina integradora, capacitadora i generadora cultural, a través de l'elaboració de programes de ràdio en diferents formats, temàtiques i periodicitats.

Finalment, Training Barnanco va ser el convidat de *scannerFM*, un programa que des de fa més de 10 anys es dedica a la difusió de música, cultura i actualitat des del carrer Príncep de Viana, 20 (al Raval de Barcelona), per a tot el món, amb especial dedicació a les escenes emergents, locals i alternatives. Aquest programa radiofònic s'autodefineix amb la següent falca: “*scannerFM*. La música que no sona a la ràdio. La banda sonora del canvi.”

El treball de preparació per a les xerrades de la ràdio també va ser diferent amb cada una de les tres entitats. Amb Diàlegs de Dones vam mirar d'integrar la reflexió i el debat preparatori en el marc de les seves classes de castellà amb les dones migrades, mentre que amb Narcòtics Anònims es van mantenir trobades més aviat destinades a construir el marc de confiança des del qual, finalment, diguessin que sí

a la col·laboració amb “microRavals”. Amb el col·lectiu Training Barnanco es van fer trobades per conversar i pensar què voldrien explicar en la sessió de la ràdio i, atès que el grup estava intentant consolidar una identitat comuna i pròpia, les sessions els van ajudar en aquest procés.

Els diferents programes de ràdio es van emetre en directe, un per setmana, a partir de la segona quinzena des de la inauguració de l'exposició. A partir de l'emissió en directe, el programa estava disponible en diferit en l'espai expositiu.

Acció de mediació a partir de l'exposició “Mesures de desajust”, de Núria Güell

“Mesures de desajust” és una exposició de Núria Güell que presenta diversos projectes en els quals l'artista estudia minuciosament els aparells de govern del sistema de finances públiques i privades, n'identifica les fissures des d'on infiltrar-s'hi i aprofita l'empara simbòlica i econòmica de la institució Art per desenvolupar propostes d'activisme creatiu que desbordin el fet artístic i reverteixin en benefici de la societat.

En relació amb aquesta exposició i en diàleg amb alguns aspectes del treball de Núria Güell, “microRavals” planteja el projecte de mediació com una invitació a persones que treballen en entitats socials, educatives, socioculturals i juvenils al barri del Raval per tal que expliquin com entenen

la cultura, quina relació tenen amb la producció d'imaginari i pensament crític, però també si treballen en xarxa i amb qui, o bé com defineixen la funció i el retorn social que generen i de quina manera ho comuniquen. És un acte de reconeixement i de posada en valor "invers" al que s'acostuma a fer en una pràctica de mediació cultural.

És l'acció de reconèixer-se en el projecte de mediació, la fissura, l'espai d'infiltració, la porta que es pot obrir des de dins per construir un espai d'enunciació d'allò que la institució artística deixa fora del seu camp, a fi de donar visibilitat a altres formes de gestionar la producció de cultura, imaginari, relats i subjectivitats. Podem construir, des del projecte de mediació, aquest lloc d'enunciació on reconeguem altres maneres de treballar amb la cultura i les pràctiques artístiques? Podem crear espais de diàleg entre el dins i el fora d'aquesta zona franca que anomenem *món de l'art*?

Es proposen vuit entrevistes a persones que treballen en projectes o entitats significatives del Raval, no directament relacions amb la producció artística o cultural, però que utilitzen la cultura i la pràctica artística com una eina per aconseguir algun dels seus objectius i que, paradoxalment, sovint permet establir una correlació clara entre art i retorn social.

Els projectes als quals es convida representen un ventall diferenciat d'àmbits de treball: promoció i urbanisme, intervenció social, dinamització sociocultural, salut, inserció laboral, educació i comunicació.

Les persones entrevistades van ser: Eva Lázaro, Anna Terra, Juan Pedro Diotaiuti, Irene García, Joan F. Jerez, Tomàs Balbas, Daniel Vázquez i Javier Alegria.

Eva Lázaro és educadora social i treballa a l'Associació per a Joves Teb i a la Xarxa Ciutadana. Treballa amb joves i gent gran a partir de la utilització de les TIC com a eina per a la transformació social.

Anna Terra treballa a l'empresa pública Foment de Ciutat, que neix de la reconversió de Foment de Ciutat Vella. Una empresa d'intervenció urbanística que, amb la gestió d'alguns plans de barri (com ara el del Raval Sud), es va centrar en intervencions fetes des de concepcions més integrals. Un dels projectes que avui en dia desenvolupen al districte de Ciutat Vella és "Raval cultural".

Juan Pedro Diotaiuti treballa com a tècnic de cultura en una entitat del barri que es diu Tot Raval i que funciona com un paraigua o xarxa d'altres entitats, institucions i projectes. Tot Raval està conformada per una seixantena d'entitats amigues i patrons, que treballen directament amb unes 300 entitats.

Irene García treballa al Centre Cívic Drassanes i és la responsable de la programació dels tallers trimestrals i també dels especialitzats, així com dels projectes centrats en el treball amb dones del barri. També treballa per ajudar a crear xarxa o facilitar que les iniciatives culturals de base aprofitin el centre cívic com a recurs.

Javier Alegría i altres veïns i veïnes del barri posen en marxa l'any 1994 el periòdic *El Raval*. L'any 2000, el grup inicial es dissol però Javier Alegría continua endavant amb el projecte del diari que, a dia d'avui, es publica amb periodicitat mensual i amb una tirada de 5.000 exemplars distribuïts per tot el barri del Raval.

Joan F. Jerez treballa a l'associació Estel Tàpia com a educador en relació amb la formació i la inserció laboral de persones amb discapacitats reconegudes legalment.

Tomás Balbas ha estudiat Integració i Educació Social i, actualment, treballa a la

Fundació Àmbit Prevenció. Es tracta d'una entitat del Raval que treballa al barri i a altres localitzacions, i ajuda les persones en risc d'exclusió social en la millora de la seva autonomia i qualitat de vida.

Daniel Vázquez treballa de professor de secundària a l'Institut Miquel Taradell, situat al Raval. Un institut en el qual destaca la gran diversitat de cultures i el fet que, lluny de convertir-se en un espai de fricció i conflicte, ha esdevingut un entorn ric i amb grans potencialitats.

L'entrevista es planteja com un enregistrament sense editar, però amb unes qüestions que els entrevistats tenen a la seva

disposició amb antelació i que es preparen en trobades prèvies.

Aquestes són algunes de les preguntes que es van plantejar. Quina és la relació entre la tasca que fan i allò que expliquen? Com posen en valor tot el treball que fan? Quin relat sobre el projecte i l'entitat construeixen i amb qui el comparteixen? És un relat informatiu en termes quantitius? És un relat pedagògic, celebrador, crític? Elaborar una estratègia de difusió és prioritari o només s'impulsa quan sobren recursos? En darrer terme, se'ls pregunta com, des de la funció social i els objectius dels projectes en què desenvolupen la seva tasca professional, es podria establir una relació per treballar en xarxa amb un centre d'art i quina complementarietat i col·laboració podrien imaginar. Aquesta proposta de "microRavals" té com a rerefons el treball per anar creant unes relacions de xarxa en què, d'una banda, el Centre d'Arts Santa Mònica reconegui els actius del territori i, de l'altra, el conjunt d'entitats del barri incorpori la idea que els espais de col·laboració amb la institució són possibles.

Acció de mediació a partir de l'exposició "Tems d'acció", de Frederic Perers

"Tems d'acció" és una mostra que reuneix diversos projectes de Frederic Perers en els quals ofereix relectures de la història recent catalana i posa en relació episodis de repressió més o menys subtils per part

de l'Estat espanyol amb les seves repercussions sobre la llengua i el territori, la memòria nacional i l'actualitat, alhora que vincula la memòria i l'espai públic.

Prenent com a punt de partida l'exposició "Tems d'acció" de Frederic Perers i els seus treballs al voltant de l'espai, l'esfera pública i la idea de patrimoni, "microRavals"

planteja posar en joc aquestes nocions en relació amb entitats i projectes del barri del Raval que ja estan treballant sobre aquestes qüestions, en comptes de proposar un nou projecte o acció.

En aquest cas, “microRavals” assaja la possibilitat que una de les formes de desenvolupar una acció de mediació del centre d'art amb el context sigui a partir d'exercir d'agent facilitador. Utilitzar el capital simbòlic i la capacitat institucional de legitimitació per facilitar la col·laboració entre un projecte autogestionat i autònom amb un centre d'educació superior com l'Escola Massana.

“microRavals” facilita, així, la creació d'un marc de treball en comú entre el projecte “Senyalem la memòria_Territoris Oblidats”, impulsat des de la Mediateca del Raval, i l'assignatura de Metodologia Projectual de Disseny III del grau d'Arts i Disseny de l'Escola Massana. En diàleg amb el treball desenvolupat per l'alumnat de la Massana i els membres del projecte “Senyalem la memòria”, alguns dels alumnes formen un grup de treball que té l'objectiu de presentar una intervenció per a l'espai expositiu de “microRavals” on es doni visibilitat tant al procés de treball col·laboratiu com als seus resultats.

D'aquesta manera, al mateix temps que es dona difusió al projecte “Senyalem la memòria”, s'ofereixen eines per entendre'n la complexitat i el valor com a pràctica en comú. No només com a metodologia de treball, sinó també pel fet de fer-ho en

el marc d'una cooperació entre comunitats diferents, de persones adultes i joves estudiants, i sota l'impuls d'una xarxa d'entitats i institucions, cadascuna amb identitats singulars.

El projecte “Senyalem la memòria” s'emmarca en la col·laboració iniciada al gener de 2013 entre la Plataforma Territoris Oblidats (Pensant Moviment Urbà) i el projecte marc de la Mediateca del Raval (Ravalnet), que s'està duent a terme en col·laboració amb diferents entitats, col·lectius i persones del barri del Raval. En aquest context, i d'acord amb les tasques de recollir, arxivar i difondre el material del fons de documentació de la Mediateca, la intervenció de Territoris Oblidats està enfocada a establir un possible diàleg entre el material documental i l'espai urbà actual del barri, amb l'objectiu de visibilitzar la memòria quotidiana, l'experiència i la transformació del barri a través dels relats i els documents de la Mediateca. A partir de la memòria recopilada pel projecte “Senyalem la memòria”, i gràcies a “microRavals”, que ha actuat com a element unificador, els estudiants de l'Escola Massana han treballat en propostes que els permeten assenyalar aquests records dins del barri i compartir-los amb els veïns per tal de revivir un passat que és de tots.

Acció de mediació a partir de l'exposició “All about color” de Cristina Lucas

“All about color” (“Tot sobre el color”) és una proposta de Cristina Lucas que posa el focus en la pluralitat com a condició política i confronta les representa-

cions pretesament objectives que suposen la història i la cartografia oficials amb les apropiacions i interpretacions subjectives i il·limitades que se'n poden fer.

El procés de treball de “microRavals” en relació amb la proposta de Cristina Lucas ens permet apuntar una breu aco-tació sobre algunes de les dificultats del treball col·laboratiu i la seva naturalesa horitzontal. En aquesta situació, vinculat a la proposta de l'artista, s'havien iniciat contactes amb una entitat per tal de poder fer un procés de treball conjunt adaptat als ritmes dels seus usuaris. Finalment, quan va arribar el moment de treballar amb els nens, nenes i joves de l'entitat, va resultar que la festivitat del Ramadà afectava no només el nombre d'assistents, sinó també

la seva capacitat de concentració. Es va de-estimar la activitat i, aleshores, es va posar en marxa una pla B en ple mes d'agost, amb les dificultats que això comporta, que és l'acció de mediació que finalment ara presentem.

“microRavals” articula la seva proposta al voltant d'algunes de les idees i els eixos que travessen els treballs presentats a l'exposició “All about color”, de Cristina Lucas. El treball de l'artista situa el focus en la idea de pluralitat com a condició política i la posa en relació amb les formes de representació, pretesament objectives, que no són representatives.

La gestió de la diversitat, tant entre individus com entre individus i societat, és el marc relacional bàsic a partir del qual

s'articula políticament l'organització de la societat.

També, però, és l'espai on les relacions de poder que emergeixen amb més força treballen per desactivar aquesta diversitat.

Ho fan per eradicar la diferència, per ser hegemòniques i, en tant que hegemòniques, tenir el poder de no reconèixer, de fer invisible el que calgui perquè no pugui interferir en la vida pública i, per tant, política. La consolidació històrica de la idea d'identitat del subjecte vinculada a la figura de nació i a la idea d'identitat comuna basada en els intangibles propis de la cultura nacional s'ha fet tangible en formes d'oci que són, alhora, exercicis d'identitat comuna.

És el cas del futbol, present en l'exposició del treball de Cristina Lucas, que es desplega arreu del món amb vocació hegemònica, però sense traduir la seva potència comunitària de l'oci a l'articulació política.

Les hegemonies, i més quan són culturals, tenen tendència al totalitarisme. Des

de la Revolució Francesa, les societats occidentals han volgut preservar un equilibri de forces entre individu i col·lectivitat per mitjà de l'ordenació jurídica i de l'articulació de tot un seguit de corpus internacionals en què es defineixen i es reconeixen els drets de les persones.

En el marc de la producció i consum de la cultura, hi ha hegemonies? Què seria inclòs i què seria exclòs d'aquest marc de reconeixement?

Des de "microRavals", en relació amb la mostra, prenem com a punt de partida la *Declaració de Friburg sobre els drets culturals* presentada l'any 2007. En aquest sentit, destaquem dues qüestions que el document planteja: el dret a poder ser un productor cultural i no només un consumidor, i el fet d'equiparar la cultura popular amb la cultura de l'excel·lència.

"microRavals" proposa, aquí, una col·laboració amb dues corals del Raval. Aquestes agrupacions populars han estat reconegudes com un patrimoni social i musical amb un vincle històric important amb el passat popular del barri del Raval. Els cors que avui en dia són actius són representatius d'un present compromès amb el dret del veïnat a participar de la música, tant per gaudir-la com per ser-ne part activa i creativa. Els ciutadans que formen part dels cors exerceixen el seu dret a ser productors de cultura, a implicar-se en la creació del nostre univers cultural.

A "microRavals" subratlem la importància d'aquestes pràctiques, que sovint

resten en un segon pla, eclipsades per l'atenció excoent que les institucions artístiques dispensen sobretot a tot allò que remeti de manera més o menys encoberta a la figura de l'artista geni. Amb aquesta col·laboració, proposem als cors participants fer una apropiació i una interpretació cantada del text de la *Declaració de Friburg sobre els drets culturals*. Al mateix temps, aquesta proposta suma a la significació social i col·lectiva de la pràctica coral els aspectes propis de la perspectiva dels drets culturals i es converteix no només en la seva il·lustració cantada, sinó que n'esdevé l'encarnació.

En presentar els resultats de la col·laboració amb les corals en l'espai del centre d'art, s'obre un diàleg crític amb el projecte expositiu que l'acull. La significació simbòlica que se'n deriva, en tant que dispositiu institucional, sembla obrir un espai de reconeixement del valor i diversitat de la producció cultural que es genera al barri del Raval.

A través de la intermediació i suport de Tot Raval, es fa una ronda de contactes amb quatre corals. Finalment, participen en el projecte la coral de Xamfrà i les cantaires de Món Raval. Es dona a conèixer la proposta explicant el punt de partida i donant a escollir un article dels *Drets culturals* per fer un exercici d'apropriació musical i enregistrar en vídeo la interpretació que se'n fa. Des de Xamfrà, per exemple, proposen fer una versió hip-hop a partir d'un taller amb el grup de rap del Raval La Llana.

En l'espai expositiu es poden veure les dues peces dialogant entre elles i amb el conjunt de l'exposició.

Acció de mediació a partir de l'exposició "L'œil impératif", de María Ruido

En relació amb el treball que María Ruido presenta a "L'œil impératif", "micro-Ravals" proposa a l'alumnat de l'assignatura Teoria del Context, de tercer curs de grau de l'Escola Massana, que faci una reflexió pràctica en forma d'assaig audiovisual al voltant de la idea de sobirania o sobirànies visuals. A partir de l'exploració i el treball amb el material de tres arxius en línia que tenen seu o estan centrats

en el barri del Raval, la proposta planteja un seguit d'aproximacions i apropiacions. En primer lloc, entorn de la condició d'arxiu, és a dir, a la forma d'articular el seu contingut, a allò que deixa fora o dins, i a com això encarna de manera naturalitzada o, al contrari, de forma manifesta una determinada ideologia sobre la producció de la mirada. És a dir, quina relació hi ha entre com són representats els subjectes i com aquests han estat implicats en la producció d'aquests imaginaris i des d'on han estat produïts.

En segon lloc, i al fil d'aquesta idea de sobirania visual, la proposta dels alumnes de la Massana s'endinsa a analitzar, reflexionar i crear noves lectures entorn de com es representa el barri del Raval en aquests

arxiu, a partir dels materials incorporats que, en molts casos, són de producció pròpia.

Tots tres arxius són dispositius narratius que s'articulen en relació amb múltiples punts de vista, encara que cadascú ho fa d'acord amb un caràcter singular.

La Mediateca del Raval és un projecte de Ravalnet, la Xarxa Ciutadana del Raval, que posa a l'abast de veïns i veïnes, grups i entitats del barri les eines, les tecnologies i l'acompanyament en l'aprenentatge per construir entre tots les memòries del barri. L'objectiu és alimentar l'arxiu de les memòries ciutadanes (<http://www.mediateca.ravalnet.org>).

Els Arxius de l'Observatori tenen un caràcter intencional i temàtic: facilitar una crítica de la cultura i la societat contemporànies, utilitzant diferents estratègies, com ara vídeo art, documental independent, arqueologia dels mitjans de comunicació de massa. Els Arxius recullen tota una constel·lació de treballs disperss, amb un denominador comú que és la lliure expressió i reflexió sobre les pors i els plaers individuals i col·lectius, que construeixen, en conjunt, una visió de múltiples facetes. El Raval és objecte de molts treballs que es poden trobar a l'arxiu, especialment el projecte "Captura el Raval", desenvolupat des de la col·laboració entre el TEB i altres institucions.

L'arxiu Translocacions-Idensitat consisteix en la compilació i creació d'un arxiu de projectes de caire social i artístic, impulsats per entitats socials i institucions artístiques, que han estat realitzats als barris del Raval i Gòtic de Barcelona. És una selecció de treballs realitzats per artistes i comissaris d'exposicions entre finals de 1980 i l'actualitat. Inclou entrevistes amb alguns dels protagonistes. Entrevistats: Isabel Banal i Jordi Canudas, Herman Bashiron, Josep Bohigas, Manuel Delgado, Marcelo Expósito, Macarena González, Carles Guerra, Rosa Llop i Simona Marchesi, Rosa Pera, Jeffrey Swartz i Claudio Zulián.

La proposta de treballar conjuntament amb aquesta assignatura ja s'havia treballat en algunes reunions amb la Massana

a principis del curs passat. Tot i així, finalment, el procés de treball s'ha hagut d'encabir en l'agenda del curs. Per poder fer coincidir el calendari de l'assignatura amb el de l'exposició, el temps destinat al procés de treball es va acotar a tres sessions de 4 hores de durada, destinades a la ideació i producció del vídeo, més una sessió de presentació dels resultats a l'Arts Santa Mònica. Abans d'iniciar la col·laboració es va fer una sessió a la Massana per explicar a l'alumnat el projecte de "Trets enmig del concert" i "microRavals", quina era la proposta de treball i què comportava haver de treballar amb uns temps de producció molt curts. En acabar, es va demanar als estudiants que votessin si els venia de gust participar en la proposta de "microRavals".